

2. Ділова англійська мова. Проект програми з курсу ділової англійської мови для вищих учбових закладів освіти України. – К.: British Council in Ukraine, 1998. – С. 18–24.
3. Морська Л.І. Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов для спеціальних цілей / Л.І. Морська // Іноземні мови. – 2002. – № 2. – С. 23–24.
4. Скуратівська Г.С. Методичні рекомендації для навчання писемного англійського професійного мовлення студентів фінансово-економічних спеціальностей / Г.С. Скуратівська // Іноземні мови 2002. – № 2. – С. 25–26.
5. Фоломкина С.К. Типовая программа по иностранному языку для неязыковых специальностей высших учебных заведений / С.К. Фоломкина, Э.А. Штульман. – М.: Высшая школа, 1990. – С. 16–20.
6. Фоломкина С.К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе / С.К. Фоломкина. – М.: Высшая школа. – С. 52–68.

УДК 378.147

Назаренко Н.С.

НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПРИКОРДОННИКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ З УРАХУВАННЯМ КОГНІТИВНОГО ПІДХОДУ

Стаття присвячена проблемі навчання майбутніх прикордонників англійської фахової лексики. Теоретично обґрунтовано та практично розроблено методику навчання. Досліджено когнітивний підхід до навчання лексики. Визначено етапи навчання лексики та розроблено комплекс вправ до кожного з етапів.

Ключові слова: англійська фахова лексика, когнітивний підхід, етапи навчання лексики, комплекс вправ.

Назаренко Н.С. Обучение английской профессиональной лексике будущих пограничников с учётом когнитивного подхода. Статья посвящена проблеме обучения английской профессиональной лексике будущих пограничников. Теоретически обоснована и практически разработана методика обучения. Изучен когнитивный подход к обучению лексике. Определены этапы обучения лексике и разработан комплекс упражнений для каждого из этапов.

Ключевые слова: английская профессиональная лексика, когнитивный подход, этапы обучения лексике, комплекс упражнений.

Nazarenko N.S. Teaching English target vocabulary to future border guards taking cognitive approach into consideration. The article deals with the issue of teaching target vocabulary to future border guards. The methodology proposed has been theoretically substantiated and practically developed. The cognitive approach to teaching vocabulary has been studied. Stages of teaching target vocabulary have been determined and a system of exercises for each of the stages has been developed.

Key words: English target vocabulary, cognitive approach, stages of teaching vocabulary, system of exercises.

Вибір Україною курсу на входження в європейський економічний та освітній простір,

інтеграція з європейськими країнами, інтернаціоналізація ділових стосунків у різних сферах діяльності людини підвищують попит на фахівців, які б вільно володіли іноземною мовою та культурою іншомовного спілкування. У цьому контексті важливого значення для якісної вищої освіти набуває навчання майбутніх прикордонників іншомовної фахової лексики, оскільки успішність іншомовного професійного спілкування значною мірою визначається рівнем володіння лексичними навичками, який забезпечує адекватне розуміння і вживання лексичних одиниць відповідно до ситуації спілкування.

Відповідно до сучасних міжнародних освітніх вимог майбутні прикордонники мають володіти вмінням вільно висловлюватися іноземною мовою без помітних утруднень, пов'язаних з пошуком засобів вираження у процесі досягнення ними соціальних, академічних і професійних цілей. Таким чином, навчання іншомовної фахової лексики майбутніх прикордонників виступає необхідним складником оволодіння англійською мовою як засобом фахового спілкування.

Проблема навчання студентів іншомовної фахової лексики розглядалася в багатьох роботах: О.Ю. Долматовська, Е.К. Кузнецова, З.Є. Кузьменко, О.П. Петрашук, Н.С. Саєнко, Е.В. Мирошніченко, В.Д. Борщовецька, Mc. Carthy, D. Nunnan, A. Peters, C. Riemer, L. Schiffler та інші. Так, наприклад, розроблено методику навчання активної лексики німецької мови на ситуативній основі (З.Є. Кузьменко, 1990), методику комплексної індивідуалізації навчальної діяльності студентів з оволодіння англійської спеціальної медичної лексики усного професійного спілкування на другому етапі немовного ВНЗ (О.П. Петрашук, 1991), методику навчання професійної лексики студентів-економістів під час усномовленневого спілкування в непрофесійних сферах комунікації (Е.В. Мирошніченко, 1996), методику тестового контролю лексичних навичок читання на першому ступені немовного ВНЗ (Н.С. Саєнко, 1998), методику навчання студентів-економістів ВНЗ іншомовної фахової лексики з урахуванням когнітивних стратегій (В.Д. Борщовецька, 2002) [1].

Незважаючи на наявні досягнення у вирішенні проблеми навчання іншомовної фахової лексики, це питання залишається все ще до кінця не вирішеним. Подальше розв'язання цієї проблеми ми бачимо у застосуванні нових підходів, зокрема когнітивного, суть якого полягає в організації активної мовленнєво-мислительної діяльності студентів. З позиції такого підходу навчання лексики здійснюється на основі активного і цілеспрямованого залучення когнітивних стратегій переробки, збереження та відтворення інформації, використання яких дозволить ефективно запам'ятовувати нові лексичні одиниці та зберігати їх у семантичному просторі в активному стані, тобто робить їх готовими для застосування в усному та писемному спілкуванні [3].

Отже, соціальне замовлення суспільства на підготовку прикордонників, здатних спілкуватися з іноземцями, з одного боку, та недостатня розробленість методики навчання англійської фахової лексики з урахуванням когнітивного підходу, з іншого, – зумовлюють актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та практично розробити методику навчання майбутніх прикордонників англійської фахової лексики з урахуванням когнітивного підходу.

Аналіз літературних джерел у галузі когнітивної лінгвістики та психології уможливають уточнення поняття когнітивного підходу до навчання іншомовної фахової лексики. Цей підхід спирається на принцип свідомості та на теорію соціоконструктивізму, відповідно до якої студент є активним учасником навчального процесу. Когнітивний підхід у нашому дослідженні передбачає організацію активної мовленнєво-мислительної діяльності майбутніх прикордонників у процесі навчання англійської фахової лексики. Під когнітивними стратегіями ми розуміємо урахування певних закономірностей процесів повторення, застосування мнемонічних прийомів запам'ятовування англійської прикордонної термінології, використання комплексу вправ, в основу якого покладені мнемонічні прийоми її запам'ятовування [6].

В результаті проведеного нами лінгвістичного аналізу прикордонної лексики були виявлені такі її особливості. Прикордонна термінологія складається зі слів, що вживаються виключно як терміни – так звані “абсолютні терміни” і слова, що мають як термінологічне, так і загальноживане значення. Вона характеризується наявністю інтернаціоналізмів, різних дериваційних утворень, а також абrevіатур, які розрізняють за способами утворення та вживання.

У результаті аналізу навчального матеріалу були використані автентичні тексти, матеріали періодичних видань “Кордон”, “Прикордонник України”, виступи фахівців на наукових конференціях, семінарах з носіями англійської мови.

Виявлені нами лінгвістичні особливості прикордонної термінології були покладені в основу розробки методичної типології відібраних лексичних одиниць, які було класифіковано на чотири типологічних групи (ТГ). До першої ТГ увійшли терміни-інтернаціоналізми, що характеризуються неспівпаданням наголосу і неспівзвучністю наголошених голосних за часткової співзвучності приголосних або їх повної неспівзвучності. До другої ТГ увійшли терміни, які співпадають за обсягом, але не співпадають за формою з термінами рідної мови, до цієї групи віднесено також терміни, які співпадають за формою і значенням зі своїми еквівалентами в рідній мові, але відсутні в понятійному апараті студентів унаслідок їх недостатньої професійної компетенції. До третьої ТГ увійшли терміни, які не співпадають ні за формою, ні

за обсягом значень з термінами рідної мови. До четвертої групи увійшли абrevіатури.

Услід за М.А. Бурлаковим, О.П. Петрашук, В.Д. Борщовецькою були виділені три етапи навчання іншомовної лексики: етап семантизації і первинного закріплення лексики, етап формування навичок і етап удосконалення навичок. Кожен з етапів містить підетап повторення і передбачає використання мнемонічних прийомів запам'ятовування іншомовної лексики [1].

На етапі семантизації й первинного закріплення лексики відбувається повідомлення лексичних знань і закріплення в пам'яті студентів слухомовленнєвомоторних і семантичних образів цих лексичних одиниць. Для реалізації мети застосовуються такі мнемонічні прийоми запам'ятовування лексики, як парні асоціації, словесні сім'ї, прийом “слів-вішалок”, категоризація, групування за формальними ознаками, використання попереднього досвіду, *loci* (метод розташування, суть якого полягає в тому, що ЛО, які підлягають запам'ятовуванню, подумки розташовуються у просторі в певному порядку і під час відтворення “відвідуються” по черзі), метод ключового слова [6].

У когнітивному підході враховується роль процесу забування після первинного закарбування нової лексичної інформації. У зв'язку з цим виникла необхідність в організації підетапу повторення, інтелектуального за характером, за умови нового способу структурування, логічної обробки матеріалу та розподілу повторення в часі.

На етапі формування лексичних навичок здійснюється обробка комплексних лексичних операцій, які складають основу навички на базі сформованих первинних (лексичних) умінь вживання ЛО. Метою цього етапу з точки зору когнітивного підходу до навчання іншомовної фахової лексики є закріплення слів у пам'яті, використовуючи такі мнемонічні прийоми, як зв'язок із попереднім досвідом індивіда, запам'ятовування з опорою на “глибину мислення” [2].

На завершальному етапі – етапі вдосконалення лексичних навичок – здійснюється подальше закріплення засвоєних лексичних операцій на основі вживання нових ЛО в новому мовленнєвому матеріалі й формування лексично спрямованих вторинних мовленнєвих умінь [4]. На цьому етапі використовуються парні асоціації, семантичне мапування, *loci*.

Запропонована методика навчання англійської прикордонної термінології з урахуванням когнітивного підходу була покладена в основу комплексу вправ.

Коротко охарактеризуємо запропонований нами комплекс вправ та наведемо приклади вправ для кожного з етапів навчання.

На I етапі – семантизації і первинного закріплення лексики – виконуються вправи, призначені для ознайомлення студентів зі звуковими і графічними образами лексичних одиниць, з їх семантичними особливостями та сполучуваністю лексичних одиниць, морфологічними правилами.

На цьому етапі виконуються рецептивно-імітаційні вправи, вправи на номінацію та ідентифікацію лексичних одиниць, що передбачають закріплення слухомовленнєвомоторного образу нових лексичних одиниць, їх семантичного образу і сполучуваності з іншими лексичними одиницями. Когнітивні стратегії актуалізуються у вигляді підетапу повторення шляхом використання парних асоціацій, словесних сімей, категоризації, групування за формальними ознаками, *loci*, використання попереднього досвіду, методу ключового слова.

Ex.1 Study the following word collocations:

MIGRANT

adj. + MIGRANT: economic, illegal, rural

MIGRANT + *noun*: labourer, worker, population, bird

prep. + MIGRANT: from, into, to

phrases: a flow /an influx of migrants

MIGRATE

adv. + MIGRATE: north, east, south, west, seasonally

prep. + MIGRATE: from, into, to

MIGRATION

adv. + MIGRATION: seasonal, inward, international, mass

MIGRATION + *verb*: occur, increases

MIGRATION + *noun*: path, pattern, route

MIGRATION + *prep.*: from, to

phrases: wave of migration

Ex.2 Listen to the words you have on your list and try to remember how they are pronounced:

Accept, burning issue, drug trafficking, global trend, labour market, organized crime, population, proliferation, smuggling, transportation

Ex.3 Rewrite the new words using calligraphic artifice to bring out the meanings:

Affect, approach, diverse, migration, barrier, border

Ex.4 Identify the following abbreviations:

NATO, WTO, CIS, USA, Mr., MP, EU, IMF

Ex.5 Group the following words into categories for better memorization:

words connected with functions of the border agency (F);

words connected with equipment (E);

words connected with documents (D);

words connected with personnel (P).

Вправи на II етапі – формування лексичних навичок – спрямовані на відпрацювання різних часткових операцій, які складають основу функціонування комплексних операцій лексичної навички. Це вправи у виборі лексичних одиниць із семантичного простору згідно з задумом висловлювання, у семантично обумовленому комбінуванні лексичних одиниць, у розгортанні та редукації ситуативних висловлювань, у ситуативно адекватних замінах. За своїм характером вони є умовно-комунікативними, що передбачають наявність мовленнєвого завдання і мовленнєвої ситуації.

Ex.1 Fill in the gaps in the following sentences with proper words from the box:

1. Developed countries show _____ for migration movement.
2. Migrants want to give their children better _____ to get ahead.
3. Migration is considered one of the _____ global issues as more and more people move today.
4. People have always moved in order to _____ their standard of living.
5. Prosperous countries _____ migrants.
6. The movement of people will become even more _____ as a result of these trends.

Ex.2 Write sentences about the positions and responsibilities of the following people:

- 1) Ivan Petrov – port of entry – examination;
- 2) Denis Sidorov – personnel department – staff;
- 3) Viktor Popov – information system department – computer

Ex.3 Find in the text the synonyms to the following words:

Contemporary, inequality, illegal transfer, significant problem, spreading, the influx of migrants, to influence, to encourage, to influence.

Ex.4 What does IT refer to in the following sentences?

- 1) It will impact migration and migration management.
- 2) It will become even more significant today.
- 3) It has offered employers the chance to hire highly skilled and cheap migrant workers.
- 4) It differs between developed and developing countries.
- 5) It has not ceased.

На III етапі – удосконалення лексичних навичок – виконуються вправи на включення лексичних одиниць у просте та складне висловлювання, а також так звані ініціативні вправи, які забезпечують плавний перехід від удосконалення лексичних навичок до розвитку мовленнєвих умінь, між якими, згідно з Ю.І. Пасовим [5], не існує межі як в плані процесу їх формування, так і продукту цього процесу. Усі вправи, які виконуються на цьому етапі, є комунікативними і передбачають наявність ситуації й мовленнєвого завдання. Характерними когнітивними стратегіями на третьому етапі є парні асоціації, семантичне мапування.

Ex.1 Look through the text and write down its short summary. Cover the following items:

- 1) the UK responsibility
- 2) the UK's asylum policy
- 3) human rights organizations
- 4) detrimental effects on asylum applicants
- 5) illegal immigrants in the UK include...
- 6) granted amnesty
- 7) deportation of the irregular migrants from the UK
- 8) fines for employers found to be employing illegal immigrants

Ex.2 Fill in the table. Provide your own ideas and extend the concepts discussed:

The Ministry for Immigration	The Joint Council for the Welfare of Immigrants
Short term visa	Long term visa
Tightening up of the visa system	Simplifying the visa proceedings
Consular penalties	Reducing the amounts of consular duties
...	...

Ex.3 Decide whether the following sentences are true or false. Prove it.

- Human trafficking is legal trade in the movement or migration of people.
- Trafficking victims typically are recruited using employment contract and labour agreement.
- Human trafficking does not differ from people smuggling.
- On arrival at their destination, the smuggled person is usually imprisoned.
- The trafficker takes away the Charter of the United Nations.

Таким чином, у результаті здійсненого наукового дослідження ми дійшли таких висновків: навчання майбутніх прикордонників іншомовної фахової лексики є неодмінним складником навчального процесу з іноземної мови, оскільки ефективність іншомовного фахового спілкування значною мірою залежить від його лексичного оформлення. Для успішного вирішення цієї проблеми необхідна науково обгрунтована методика навчання майбутніх прикордонників англійської фахової лексики з урахуванням когнітивного підходу її засвоєння.

У зв'язку з цим нами був вивчений когнітивний підхід до навчання іншомовної фахової лексики, що заснований на когнітивній психології, спирається на принцип свідомості у навчанні і на теорію соціоконструктивізму.

Розроблено методичну типологію досліджуваної прикордонної лексики, в результаті якої ми виділяємо чотири типологічні групи лексичних одиниць. У запропонованій нами методиці навчання майбутніх прикордонників іншомовної фахової лексики з урахуванням когнітивного підходу ми виділяємо три етапи, а саме: етап семантизації і первинного закріплення лексики, етап формування лексичних навичок і етап удосконалення навичок. Запропонована методика передбачає у кожному етапі формування лексичних навичок наявність підетапу повторення, на якому застосовуються мнемонічні прийоми запам'ятовування лексичних одиниць.

Проведене дослідження не вичерпує всіх питань окресленої проблеми, важливість і актуальність якої визначає необхідність її подальшого вивчення, а саме впливу когнітивних стратегій засвоєння іншомовної фахової лексики на ефективність навчального процесу з ІМ, необхідною є й подальша розробка вправ із застосуванням

мнемонічних прийомів запам'ятовування іншомовної фахової лексики студентів інших спеціальностей ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

- Борщовецька В.Д. Етапи навчання студентів-економістів англійської фахової лексики з урахуванням їх когнітивних стратегій / В.Д. Борщовецька // Вісник КНЛУ. Серія "Педагогіка та психологія". – К.: Вид. центр КНЛУ. – 2002. – Вип. 5. – С. 188–196.
- Вайсбурд М.Л. Типология учебно-речевых ситуаций / М.Л. Вайсбурд // Психолого-педагогические проблемы интенсивного обучения иностранному языку. – М.: Изд-во АПН СССР, 1984. – С. 81–90.
- Зонтова С.Є. Когнітивний підхід до навчання іншомовної лексики / С.Є. Зонтова // Проблеми сучасної педагогічної освіти: Зб. наук. праць. – Ялта: РВВ КГУ, 2005. – Вип. 8. – Ч. 2. – С. 89–93.
- Крючков Г. Стратегія навчання іноземних мов в Україні / Г.Крючков // Іноземні мови. – 2002. – №1-2. – С. 10–13.
- Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование / Е.И.Пассов. – Липецк: Липецк. гос. педаг. ин-т, 1998. – 159 с.
- Солсо Р. Когнитивная психология / Р. Солсо. – Питер, 2006. – 588 с.

УДК 378 : 004

Ковтун Т.І.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ АГРОТЕХНІЧНОГО КОЛЕДЖУ

У статті обгрунтовуються теоретичні засади інтелектуального виховання студентів агротехнічного коледжу. Визначаються шляхи інтелектуального розвитку особистості студента.

Ключові слова: інтелект, інтелектуальне виховання, мислення, пам'ять, уява, студент, коледж.

Ковтун Т.І. Теоретические основы интеллектуального воспитания студентов агротехнического колледжа. В статье обосновываются теоретические основы интеллектуального воспитания студентов агротехнического колледжа. Определяются пути интеллектуального развития личности студента.

Ключевые слова: интеллект, интеллектуальное воспитание, мышление, память, воображение, студент, колледж.

Kovtun T.I. Theoretical principles of intellectual education of students of agrotechnical college. Theoretical bases of intellectual education of students of agrotechnical college are grounded in the article. The ways of intellectual development of personality of student are determined.

Key words: intellect, intellectual education, thought, memory, imagination, student, college.

В умовах розбудови української держави, глибоких прогресивних перетворень, що здійснюються в усіх життєво важливих сферах нашого суспільства, відбувається динамічне реформування системи вищої освіти. Нинішні